

TẦM QUAN TRỌNG CỦA ÂM NHẠC TRONG GIÁO DỤC

Vũ Mạnh Hùng
Trường Đại học Hạ Long

Tóm tắt: Âm nhạc là một yếu tố quan trọng trong giáo dục toàn diện, góp phần phát triển trí tuệ, cảm xúc, nhân cách và kỹ năng xã hội của người học. Việc tích hợp âm nhạc vào quá trình giáo dục không chỉ nâng cao hiệu quả học tập mà còn thúc đẩy tư duy sáng tạo, khơi dậy tinh thần nhân văn và tăng cường kết nối cộng đồng. Bài viết này tập trung làm rõ vai trò thiết yếu của âm nhạc trong giáo dục, từ đó đề xuất định hướng phát triển giáo dục âm nhạc trong nhà trường hiện nay.

Từ khóa: âm nhạc, giáo dục, phát triển toàn diện, kỹ năng sống, thẩm mỹ, nhân cách.

THE IMPORTANCE OF MUSIC IN EDUCATION

Vu Manh Hung
Ha Long University

Abstract: Music is a vital component of holistic education, contributing to the development of learners' intelligence, emotions, personality, and social skills. Integrating music into the educational process not only enhances learning outcomes but also fosters creative thinking, nurtures humanistic values, and strengthens community connections. This article highlights the essential role of music in education and proposes directions for the development of music education in schools today.

Keywords: music, education, holistic development, life skills, aesthetics, personality.

Nhận bài: 15/04/2025

Phản biện: 19/05/2025

Duyệt đăng: 24/05/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh giáo dục hiện đại hướng tới phát triển năng lực toàn diện cho người học, việc tích hợp các yếu tố nghệ thuật, đặc biệt là âm nhạc, ngày càng được quan tâm. Âm nhạc không chỉ là một bộ môn giải trí, mà còn là công cụ giáo dục có sức mạnh ảnh hưởng sâu sắc đến sự phát triển trí tuệ và cảm xúc của con người. Việc đưa âm nhạc vào chương trình học chính khóa và ngoại khóa đã chứng minh được hiệu quả tích cực đối với học sinh, sinh viên ở mọi lứa tuổi. Tuy nhiên, tại nhiều cơ sở giáo dục, âm nhạc vẫn chưa được đầu tư đúng mức và chưa phát huy hết tiềm năng giáo dục của nó.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Một số khái niệm

2.1.1. Khái niệm âm nhạc

Âm nhạc là một trong những loại hình nghệ thuật cổ xưa và phổ biến nhất của loài người, tồn tại và phát triển cùng với lịch sử nhân loại. Theo Từ điển Bách khoa Việt Nam, âm nhạc là nghệ thuật thể hiện tư tưởng, tình cảm của con người thông qua âm thanh có tổ chức, gồm các yếu tố như: giai điệu, tiết tấu, hòa âm, nhịp điệu, âm sắc... Những yếu tố này kết hợp tạo nên cấu trúc nhạc phẩm và truyền tải cảm xúc đến người nghe. Từ góc độ xã hội học và tâm lý học, âm nhạc còn được coi là phương tiện giao tiếp phi ngôn ngữ, giúp con người thể hiện nội tâm, chia sẻ tâm tư

và kết nối với cộng đồng. Không như lời nói hay chữ viết bị giới hạn bởi ngôn ngữ, âm nhạc có khả năng vượt qua mọi rào cản ngôn ngữ và văn hóa, tạo nên sự giao cảm sâu sắc giữa con người với nhau.

Âm nhạc được chia thành nhiều thể loại như dân gian, cổ điển, hiện đại, truyền thống, đại chúng... mỗi thể loại phản ánh một giai tầng văn hóa và đối tượng tiếp nhận khác nhau. Dù ở hình thức nào, âm nhạc luôn giữ vai trò quan trọng trong đời sống tinh thần của con người, là biểu tượng của cảm xúc, giá trị thẩm mỹ và nhận thức xã hội.

Trong bối cảnh hiện nay, âm nhạc không chỉ phục vụ nhu cầu thưởng thức và giải trí mà còn trở thành công cụ mạnh mẽ trong giáo dục, trị liệu tâm lý, truyền thông và phát triển con người một cách toàn diện. Chính vì vậy, việc nghiên cứu và ứng dụng âm nhạc trong giáo dục có ý nghĩa lớn đối với việc hình thành nhân cách, phát triển năng lực và cảm xúc xã hội của học sinh, sinh viên.

2.1.2. Khái niệm giáo dục âm nhạc

Giáo dục âm nhạc là quá trình tổ chức các hoạt động giảng dạy – học tập có mục đích, có kế hoạch nhằm giúp người học tiếp thu kiến thức âm nhạc, phát triển kỹ năng cảm thụ và thực hành âm nhạc, đồng thời hình thành năng lực thẩm mỹ và nhân cách thông qua các trải nghiệm âm nhạc.

Đây là lĩnh vực giáo dục đặc thù, kết hợp giữa yếu tố khoa học – nghệ thuật và giữa lý thuyết – thực hành.

Theo quan điểm hiện đại, giáo dục âm nhạc không chỉ dừng lại ở việc truyền đạt kiến thức về nhạc lý, nhạc cụ hay ca hát, mà hướng đến phát triển toàn diện các phẩm chất và năng lực của người học. Thông qua hoạt động âm nhạc, học sinh được kích thích tư duy sáng tạo, rèn luyện kỹ năng giao tiếp, làm việc nhóm, giải quyết vấn đề, đồng thời được nuôi dưỡng cảm xúc tích cực và biết trân trọng cái đẹp. Giáo dục âm nhạc được triển khai ở nhiều cấp học và hình thức khác nhau: Ở mầm non và tiểu học, âm nhạc chủ yếu nhằm phát triển cảm xúc, khả năng vận động, ngôn ngữ và kỹ năng xã hội của trẻ; Ở trung học phổ thông, âm nhạc được tích hợp vào chương trình nhằm nâng cao thẩm mỹ và kiến thức văn hóa – nghệ thuật; Ở trình độ đại học, giáo dục âm nhạc được chuyên sâu hơn, phục vụ cả mục tiêu đào tạo chuyên ngành lẫn giáo dục đại cương cho sinh viên các ngành khác.

Ngoài hình thức chính khóa, giáo dục âm nhạc còn được thực hiện thông qua các hoạt động ngoại khóa, câu lạc bộ, lớp học năng khiếu hoặc dự án giáo dục cộng đồng. Đặc biệt, âm nhạc còn được sử dụng như một phương tiện giáo dục tích cực trong các mô hình giáo dục hòa nhập, giáo dục đặc biệt và trị liệu âm nhạc. Với chức năng giáo dục, định hướng và phát triển nhân cách, giáo dục âm nhạc không chỉ giúp học sinh hiểu biết về nghệ thuật, mà còn hình thành các phẩm chất như: lòng nhân ái, sự kiên trì, tinh thần trách nhiệm và khả năng thích ứng với xã hội hiện đại.

2.2. Tầm quan trọng của âm nhạc trong giáo dục

Âm nhạc từ lâu đã được coi là một trong những yếu tố quan trọng trong quá trình giáo dục con người một cách toàn diện. Không chỉ là môn nghệ thuật mang tính giải trí, âm nhạc còn là công cụ hỗ trợ đắc lực cho việc phát triển trí tuệ, cảm xúc, nhân cách và kỹ năng xã hội. Dưới đây là những khía cạnh nổi bật thể hiện rõ tầm quan trọng của âm nhạc trong giáo dục:

2.2.1. Góp phần phát triển trí tuệ và năng lực học tập

Âm nhạc không chỉ là một hình thức giải trí

nghệ thuật mà còn có ảnh hưởng sâu sắc đến quá trình phát triển trí tuệ của con người. Nhiều nghiên cứu trong lĩnh vực thần kinh học và giáo dục đã chứng minh rằng việc tiếp xúc và học tập âm nhạc có tác động tích cực đến hoạt động của não bộ, đặc biệt là những vùng não liên quan đến ghi nhớ, ngôn ngữ, toán học và khả năng tư duy logic. Khi tham gia các hoạt động âm nhạc như nghe nhạc, đọc nhạc, hát hoặc chơi nhạc cụ, não bộ phải xử lý đồng thời nhiều thông tin phức tạp: cao độ, tiết tấu, nhịp điệu, lời ca và cảm xúc. Quá trình này giúp tăng cường sự liên kết giữa các bán cầu não, cải thiện chức năng ghi nhớ và khả năng xử lý thông tin. Việc học nhạc cụ, chẳng hạn như piano, guitar hay violon, đòi hỏi sự phối hợp tinh vi giữa tay, mắt và tai, từ đó phát triển sự khéo léo, khả năng phản xạ và tập trung cao độ.

Ngoài ra, âm nhạc còn hỗ trợ quá trình học tập ở các môn học khác. Nhiều công trình nghiên cứu quốc tế cho thấy người được học âm nhạc thường có điểm số cao hơn trong môn Toán và Ngôn ngữ. Điều này được lý giải bởi việc học âm nhạc kích thích khả năng phân tích, nhận biết mẫu hình và trật tự – những năng lực cần thiết trong toán học. Đồng thời, việc luyện hát hoặc học ca từ cũng giúp tăng cường vốn từ và kỹ năng ngôn ngữ. Âm nhạc cũng đóng vai trò quan trọng trong việc duy trì động lực học tập. Một môi trường học tập có sử dụng âm nhạc phù hợp có thể giúp giảm căng thẳng, tăng sự hứng thú và cải thiện hiệu suất học tập. Các bài học âm nhạc được thiết kế linh hoạt, mang tính trải nghiệm và sáng tạo cao sẽ giúp người học phát triển khả năng tự học, tư duy linh hoạt và chủ động khám phá tri thức.

2.2.2. Rèn luyện kỹ năng sống và kỹ năng xã hội

Âm nhạc không chỉ tác động đến trí tuệ và cảm xúc, mà còn đóng vai trò quan trọng trong việc hình thành và phát triển các kỹ năng sống thiết yếu – một mục tiêu quan trọng của giáo dục hiện đại. Khi tham gia vào các hoạt động âm nhạc, người học được đặt vào các tình huống cần hợp tác, sáng tạo, thể hiện bản thân và giải quyết vấn đề – những trải nghiệm thực tiễn giúp rèn luyện năng lực ứng xử linh hoạt, giao tiếp hiệu quả và tinh thần trách nhiệm trong cuộc sống cá nhân

cũng như tập thể.

Trước hết, âm nhạc tạo điều kiện thuận lợi cho việc phát triển kỹ năng giao tiếp và hợp tác. Khi hát đồng ca, chơi nhạc cụ theo nhóm, hay tham gia vào các buổi biểu diễn nghệ thuật, người học phải phối hợp nhịp nhàng, lắng nghe lẫn nhau, điều chỉnh hành vi cá nhân vì mục tiêu chung. Những kỹ năng này là nền tảng cho năng lực làm việc nhóm – một trong những yêu cầu quan trọng của nguồn nhân lực trong xã hội hiện đại. Tiếp theo, hoạt động âm nhạc khuyến khích sự sáng tạo và tư duy linh hoạt. Trong quá trình thể hiện hoặc sáng tác nhạc, người học được tự do tưởng tượng, thể hiện quan điểm cá nhân, phá vỡ giới hạn của tư duy khuôn mẫu. Đây là môi trường lý tưởng để nuôi dưỡng tinh thần đổi mới, tư duy phản biện và khả năng thích nghi – những phẩm chất cần thiết để tồn tại và phát triển trong thế giới không ngừng biến đổi.

Bên cạnh đó, thông qua âm nhạc, người học còn phát triển được kỹ năng quản lý thời gian, kỷ luật cá nhân và sự kiên trì. Việc học một nhạc cụ hay luyện tập cho một buổi biểu diễn đòi hỏi sự đều đặn, nỗ lực lâu dài và tính kiên nhẫn. Những phẩm chất này rất cần thiết trong học tập, công việc cũng như cuộc sống thường nhật. Đặc biệt, trong các mô hình giáo dục hòa nhập và giáo dục đặc biệt, âm nhạc còn đóng vai trò như một cầu nối nhân văn, giúp người học có hoàn cảnh khó khăn, khuyết tật hoặc rào cản về ngôn ngữ có cơ hội thể hiện bản thân, tự tin giao tiếp và hòa nhập với cộng đồng. Điều này không chỉ nâng cao hiệu quả giáo dục, mà còn góp phần xây dựng một môi trường học đường đa dạng, công bằng và tôn trọng sự khác biệt.

2.2.3. *Bồi dưỡng thẩm mỹ và nhân cách*

Một trong những chức năng cơ bản và nổi bật nhất của âm nhạc trong giáo dục là bồi dưỡng thẩm mỹ và hình thành nhân cách cho người học. Trong quá trình trưởng thành, thẩm mỹ đóng vai trò là nền tảng để con người cảm thụ cái đẹp, yêu cái đẹp và sống đẹp. Âm nhạc, với tư cách là một loại hình nghệ thuật mang tính biểu cảm cao, giúp người học hình thành khả năng cảm nhận tinh tế về âm thanh, tiết tấu, giai điệu và nội dung nghệ thuật, từ đó phát triển năng lực thẩm mỹ – một yếu tố cấu thành nhân cách toàn diện.

Trước hết, âm nhạc nuôi dưỡng tình cảm và tâm hồn trong sáng. Các tác phẩm âm nhạc thường chứa đựng những giá trị đạo đức, tinh thần nhân văn, lòng yêu quê hương đất nước, tình cảm gia đình, bạn bè và sự cảm thông với con người. Khi tiếp cận với những ca khúc trữ tình, dân ca, hay những bản giao hưởng giàu tính triết lý, học sinh không chỉ thưởng thức âm thanh, mà còn thấm nhuần nội dung tư tưởng, từ đó hình thành tình cảm đạo đức, biết yêu thương, chia sẻ và sống có lý tưởng. Những tác phẩm như “Lòng mẹ”, “Bạch Đằng Giang”, “Trường Sơn Đông – Trường Sơn Tây” hay các bản nhạc không lời như của Beethoven, Mozart,... đều có sức cảm hóa mạnh mẽ, làm phong phú đời sống nội tâm của người học.

Thứ hai, âm nhạc có tác dụng định hướng hành vi thẩm mỹ và thái độ sống tích cực. Qua việc học và thực hành âm nhạc, người học được trải nghiệm cái đẹp trong nghệ thuật – sự hài hòa, cân đối, tinh tế trong âm điệu và hình thức biểu đạt. Quá trình này giúp các em hình thành cảm quan thẩm mỹ đúng đắn, từ đó mở rộng sang các lĩnh vực khác như hội họa, văn học, thời trang, ứng xử văn hóa,... Đặc biệt, âm nhạc còn giúp người học biết chọn lọc và thưởng thức nghệ thuật lành mạnh, tránh xa các loại hình giải trí độc hại hoặc có nội dung lệch chuẩn, phản cảm.

Thứ ba, âm nhạc đóng vai trò quan trọng trong quá trình giáo dục đạo đức, hình thành nhân cách. Thông qua nội dung các bài học, bài hát, người dạy có thể lồng ghép các thông điệp đạo lý, tình yêu thương, trách nhiệm với bản thân, gia đình và xã hội. Không chỉ vậy, việc học âm nhạc còn giúp người học rèn luyện những phẩm chất đạo đức như: kiên trì luyện tập, biết lắng nghe và tôn trọng người khác, tự tin thể hiện bản thân, biết vượt qua khó khăn để đạt được mục tiêu. Đây chính là nền tảng để hình thành một nhân cách toàn diện, vừa có trí tuệ, cảm xúc, vừa có đạo đức và kỹ năng sống lành mạnh.

Ngoài ra, giáo dục âm nhạc còn hướng đến việc xây dựng bản sắc văn hóa và lòng tự hào dân tộc. Việc tiếp cận âm nhạc truyền thống dân tộc như dân ca quan họ, cải lương, nhạc cung đình, ca trù,... giúp người học nhận thức rõ hơn về giá trị văn hóa dân tộc, từ đó nâng cao ý thức giữ gìn và

phát huy bản sắc văn hóa Việt Nam trong bối cảnh toàn cầu hóa.

Như vậy, âm nhạc không chỉ là phương tiện truyền tải cảm xúc mà còn là công cụ giáo dục thẩm mỹ, đạo đức và nhân cách vô cùng hiệu quả. Việc lồng ghép âm nhạc một cách sáng tạo, hợp lý vào chương trình giáo dục các cấp sẽ tạo điều kiện để người học phát triển hài hòa cả về trí tuệ, cảm xúc và đạo đức – đúng với mục tiêu của nền giáo dục toàn diện.

III. KẾT LUẬN

Âm nhạc là một thành tố không thể thiếu trong

quá trình giáo dục toàn diện, đóng vai trò quan trọng trong việc phát triển trí tuệ, cảm xúc, thẩm mỹ và nhân cách cho người học. Việc tích hợp âm nhạc một cách hợp lý trong chương trình giáo dục sẽ góp phần hình thành thế hệ sinh viên không chỉ có kiến thức, kỹ năng mà còn giàu cảm xúc, có trách nhiệm và biết trân trọng giá trị cuộc sống. Trong bối cảnh giáo dục hiện đại, cần có chiến lược cụ thể để đầu tư, đổi mới và nâng cao hiệu quả giáo dục âm nhạc trong nhà trường, nhằm phát huy tối đa tiềm năng giáo dục của loại hình nghệ thuật đặc biệt này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông môn Âm nhạc*, Hà Nội.
- Nguyễn Thị Nhung (2020), *Giáo dục âm nhạc và phát triển năng lực thẩm mỹ cho học sinh phổ thông*, NXB Giáo dục Việt Nam.
- Nguyễn Ánh Tuyết (2022), “Vai trò của âm nhạc trong phát triển trí tuệ và cảm xúc học sinh”, *Tạp chí Giáo dục Nghệ thuật*, số 5(39), tr. 45–49.
- Howard Gardner (1993), *Multiple Intelligences: The Theory in Practice*, Basic Books.